

POŽELI SVE, NE OČEKUJ NIŠTA

anarhija/ blok 45
PORODIČNA BIBLIOTEKA

Raoul Vaneigem i Hans Ulrich Obrist,
POŽELI SVE, NE OČEKUJ NIŠTA
2009.

Hans Ulrich Obrist, *In Conversation with Raoul Vaneigem*. S francuskog preveo Eric Anglès. E-flux Journal #6, 05/ 2009. <http://www.e-flux.com/journal/in-conversation-with-raoul-vaneigem>.

Prevod interjua: Denis Gracin, 2013. Emitovano na Trećem programu Hrvatskog radija, 16. III 2013. Prevod „Upitnika“ (sastavni deo originalnog intervjua, ali koji nije čitan na radiju): Aleksa Golijanin, 2013.

<http://anarhija-blok45.net>
aleksa.golijanin@gmail.com

ZAJEDNIČKA ARHIVA
<http://anarhisticka-biblioteka.net>

Razgovor sa Raulom Vanegemom

E-flux Journal #6, 2009.

Poželi sve, ne očekuj ništa

Razgovor Hansa Ulricha Obrista s Raoulom Vaneigemom (2009)

J. V. Martin, Raoul Vaneigem i Guy Debord, novembar 1962.

Uvod

Raoul Vaneigem (nizozemski Raul Vaneihem ili francuski Raul Vanegem), belgijski je pisac i filozof, rođen 1934. Studirao je romanistiku u Bruxellesu te sudjelovao u Situacionističkoj internacionali od 1961. do 1970. On i Guy Debord (Gi Debor) bili su dvojica glavnih teoretičara situacionističkoga pokreta, a Vaeneigemovi slogani 1968. godine često su ispisivani na zidovima Pariza. Njegova je najpoznatija knjiga *Revolucija svakodnevnoga života*, koja je tiskana iste godine kad i Debordova knjiga *Društvo spektakla* (1967). Nakon što je napustio situacioniste, napisao je niz polemičkih knjiga braneći ideju slobodnoga i samoregulativnoga društvenoga poretka. Godine 2009. za časopis *e-flux* intervjuirao ga je istaknuti poznavalac suvremene umjetnosti i kustos Hans Ulrich Obrist.

Razgovor sa Raoulom Vaneigemom

HANS ULRICH OBRIST: Upravo sam bio kod Edouarda Glissanta (Eduara Glisona) i Patricka Chamoiseaua (Patrika Šamoazoa), koji su napisali obraćanje Baracku Obami.¹ Koji bi bio vaš apel i/ili savjet Obami?

¹ Édouard Glissant i Patrick Chamoiseau, *L'Intraitable Beauté du monde: adresse à Barack Obama* (Beskompromisna lepota sveta: obraćanje Baraku Obami; Galaade Éditions, Paris, 2009). Esej dvojice kreolskih književnika s Martinika, u kojem su izrazili svoju nadu u drugačiju, humaniju politiku Bele kuće, posle izbora Obame za predsednika SAD, i pozvali na osnivanje međunarodnog tribunala za finan-

RAOUL VANEIGEM: Odbijam održavanje bilo kakvih odnosa s ljudima na vlasti. Slažem se sa zapatistima iz Chiapasa (Ćiapasa) koji ne žele imati nikakvog posla ni s državom ni s njenim gospodarima, međunarodnim mafijama. Pozivam na građanski neposluš kako bi lokalne zajednice mogle organizirati, koordinirati i početi same proizvoditi prirodnu energiju, prirodnije poljodjelstvo i komunalne usluge koje bi konačno bile oslobođene muljaža vlada ljevice i desnice. S druge strane, pozdravljam sam poziv Chamoiseaua, Glissanta i njihovih prijatelja za omogućavanje egzistencije u kojoj bi poezija ponovno otkrivenoga života uklonila smrtni stisak robnog tržišta.

HANS ULRICH OBRIST: Možete li nam reći nešto o svojim počecima? Kako ste počeli sudjelovati u okviru situacionizma i koji je bio vaš temeljni doprinos? Lik Henrija Lefebvrea (Anrija Lefevra) bio je nezaobilazan na početku vaše suradnje sa Situacionističkom internacionalom. Što vam je on tada značio? Zašto ste mu poslali poetske eseje?

RAOUL VANEIGEM: Najprije bih razjasnio da je situacionizam ideologija koju su situacionisti jednoglasno odbijali. Pojam „situacionizma“ bio je tek identifikacijski simbol. Njegova svojstvenost nas je čuvala od pogrešnog vjerovanja u gomile ideologa. Nemam ništa zajedničko sa spektakularnim oživljavanjem projekta koji je, barem u mom slučaju, neprekidno revolucionaran. Moje učešće u skupini koje više nema bilo je važno za moj osobni razvoj, razvoj koji sam osobno održavao u duhu situacionističkog projekta u njegovom najrevolucionarnijem obliku. Vlastita radikalnost oslobađa me bilo kakvih etiketa. Odrastao sam u okruženju u kojem je naš borbeni duh podgrijavala svijest radničke klase i prilično vesela predodžba postojanja. Zanimala me Lefebvreova *Kritika svakidašnjeg života*. Kada je objavljena *Somme et le reste* (Iznos i ostatak), poslao sam mu neku vrstu eseja o „poeziji i revoluciji“, što je bio pokušaj objedinjavanja radikalnih koncepata, letrističkog jezika, glazbe i filmskih slika, i to priznavanjem da svi imaju zajedničku moć da uzbudaju ljudska srca. Lefebvre je ljubazno odgovorio tako što me povezo s Guyjem Debordom, koji me odmah pozvao

---

sijske zločine i pravedniju raspodelu resursa, koja bi vodila računa o interesima najsiromašnijih. (Nap. AG; ostale napomene: H. U. Obrist)

u Pariz. Nas dvojica smo bili vrlo različitih temperamenata, ali smo se tijekom razdoblja od gotovo deset godina složili u vezi s potrebom dokidanja potrošačkog društva i zasnivanja jednog novog društva na načelima samoupravljanja, gdje bi život stavio izvan snage preživljavanje i egzistencijalistički duhovni nemir koji ono stvara.

HANS ULRICH OBRIST: Koji situacionistički projekti još nisu realizirani?

RAOUL VANEIGEM: Psihogeografija, stvaranje situacija, dokidanje grabežljivog ponašanja. Radikalnost, koja nas stalno i iznova motivira unatoč nekim nedostacima, i dalje je izvor nadahnuća do dana današnjega. Njezini utjecaji se tek počinju pokazivati u autonomnim skupinama koje se sada ozbiljno bore s kolapsom financijskog kapitalizma.

HANS ULRICH OBRIST: Situacionistička internacionala definirala je situacioniste kao osobe posvećene stvaranju situacija. Što su te situacije konkretno vama značile? Kako biste definirali situacionistički projekt 2009?

RAOUL VANEIGEM: Naša je skupina samim svojim načinom života i razmišljanja već radila na shemi situacije, poput desantnih jedinica iza neprijateljskih crta. Vojna metafora dvojbene je naravi, ali jasno ocrtava našu volju da svakodnevni život lišimo kontrole i smrtnoga stiska gospodarstva temeljenog na profitabilnom izrabljivanju čovjeka. Oformili smo „rizičnu skupinu“ koja je bila svjesna neprijateljstva dominantnoga svijeta, potrebe za radikalnim lomom, kao i opasnosti prepuštanja paranoji koja nastaje kod ljudi pod opsadom. Pokazivanjem svojih ograničenja i slabosti, situacionističko iskustvo možemo također gledati kao kritičku meditaciju o novoj vrsti društva čiji su obrisi nastali na temelju Pariške komune, Mahnovog pokreta i Republike vijeća koju su uništili Lenjin i Trocki, slobodarskih zajednica u Španjolskoj, koje je kasnije dokrajčila Komunistička partija. Situacionistički projekt nije usmjeren na ono što slijedi nakon odbacivanja potrošačkog društva i nastanka istinski ljudskog društva. Više je usredotočen na rasvjetljavanje načina na koji životni stil može dokinuti preživljavanje, grabežljivo ponašanje, vlast, trgovinu i impotenciju.

HANS ULRICH OBRIST: Vi i Guy Debord glavni ste akteri situacionističkog pokreta. Kako vidite ulogu Deborda i svoju ulogu?

RAOUL VANEIGEM: Ne vidim ih kao uloge. Situacionizam u svojoj najapsurdnijoj inačici teži upravo tome (ili, prema francuskoj verziji: To je upravo onaj najveći apsurd, na koji je situacionizam ukazivao; nap. AG) – da budemo svedeni na lutke od papira koje je onda moguće suprotstaviti prema uobičajenom radnom postupku spektakla. Ja sam samo glasnogovornik radikalne svijesti, između ostaloga. Samo radim ono što mogu kako bih osigurao da otpor tržišnoj eksploataciji bude pretvoren u ofenzivu života, kao i da umjetnost življenja ukloni ruševine ugnjetavanja.

HANS ULRICH OBRIST: Zbog čega ste istupili iz skupine?

RAOUL VANEIGEM: Nakon okupacijskih pokreta iz svibnja 1968. znali smo da slijedi oporavak. Znali smo za mehanizme otuđenja koji bi ugrozili naše zamisli i prikladno ih uklopili u kulturološku slagalicu. Na zadnjoj konferenciji u Veneciji postalo nam je jasno da nismo uspjeli slomiti te mehanizme, da su oni zapravo slamali nas iznutra. Skupina se rasipala, konferencija u Veneciji je upozorila na njenu sve veću beskorisnost, a jedini izneseni odgovori bili su u skladu s paradijom samih sebe u koju smo zapali. Nesloga se pojačala do te mjere da je dolazilo do paranoidnih denuncijacija, do izdaje radikalnosti, do kršenja revolucionarnoga duha, do zanemarivanja savjesti. To doba katarze i anateme daleko je iza nas, ali moglo bi biti korisno ispitati kako smo to posijali sjeme neuspjeha zbog kojega je skupina na koncu platila tako visoku cijenu. Međutim, taj brodolom nije tek nanio na obale zaborava sve nas koji smo sudjelovali u toj pustolovini. Skupina je nestala na način koji je omogućio pojedincima da konsolidiraju svoju radikalnost ili pak da je se odreknu ili da utonu u prijevaru radikalizma. Ja sam pokušao analizirati našu eksperimentalnu avanturu u tekstu *Entre le deuil du monde et la joie de vivre* (Između tugovanja za svijetom i radosti života, 2008).

HANS ULRICH OBRIST: Dosta ste pisali o životu, a ne o preživljavanju. U čemu je razlika?

RAOUL VANEIGEM: Preživljavanje je život na proračunu. Sustav izrabljivanja prirode i čovjeka, započet još u srednjem neolitiku inten-

zivnom zemljoradnjom, prouzročio je involuciju u kojoj je kreativnost – kvaliteta imanentna ljudskom rodu – nadomještena radom, stvaranjem gramzive vlasti. Kreativni život, koji se bio počeo razvijati tijekom paleolitika, propao je i nestao pod surovom borbom za opstanak. Od tada je grabež, koja definira životinjsko ponašanje, pokretač svih ekonomskih mehanizama.

HANS ULRICH OBRIST: Kako su po vama život i društvo evoluirali do danas, više od četrdeset godina nakon svibnja '68?

RAOUL VANEIGEM: Svjedoci smo kolapsa financijskog kapitalizma. To je bilo lako predvidjeti. Čak i među ekonomistima, gdje idiota ima čak i više nego u političkoj sferi, bilo je mnogo njih koji su zvonili na uzburanu desetak godina. Naša je situacija paradoksalna: snage represije u Europi nisu nikada bile ovoliko oslabljene, ali ni izrabljivane mase nisu nikada bile ovako pasivne. Međutim, pobunjenička svijest uvijek spava s jednim okom otvorenim. Arogancija, nesposobnost i nemoć vladajućih klasa na koncu će je probuditi iz sna, što vrijedi i za razvoj najradikalnijih momenata iz svibnja 1968. u našim srcima i dušama.

HANS ULRICH OBRIST: Vaša nova knjiga vodi nas na putovanje „između tugovanja za svijetom i radosti života“. Osvrćete se na svibanj '68. Što je ostalo od svibnja '68? Je li sve to u cijelosti prisvojeno?

RAOUL VANEIGEM: Čak i to što danas vidimo kako na brzinu krpaju reciklirane ideologije i stare vjerske slabosti i serviraju ih da bi nahranili sveopći očaj na kojem zarađuju naši bajni čelnici, neće moći duže vrijeme skrivati civilizacijsku promjenu koju je otkrio svibanj 1968. Raskid s patrijarhalnim vrijednostima je konačan. Na putu smo prema kraju izrabljivanja prirode, rada, trgovine, grabeži, razdvojenosti od samih sebe, žrtvovanja, krivnje, odustajanja od sreće, idoliziranja novca, vlasti, hijerarhije, prezira prema ženama i straha od njih, obmanjivanja djece, intelektualne kontrole, despotizma vojske i policije, religija, ideologija, represije i kobnih posljedica psihičke napetosti. To nije tek puka činjenica, nego proces koji traje i jednostavno traži od nas više opreza, svijesti i solidarnosti sa životom. Trebamo napraviti novu bazu kako bismo mogli rekonstruirati, i to na ljudskim temeljima, svijet uništen neljudskošću kulta robnog tržišta.

HANS ULRICH OBRIST: Što mislite o današnjem vremenu, godine 2009? Jean-Pierre Page (Žan Pjer Paž) je upravo objavio knjigu *Penser l'après crise* (Razmišljanje o dobu nakon krize). Po njemu sve treba iznova osmisliti. On tvrdi da se stvara novi svijet, u kojem je prekinut pokušaj uspostave globalizacije pod vodstvom SAD-a.

RAOUL VANEIGEM: Agrarna privreda Staroga režima u Francuskoj bila je fosilizirana forma koju je razorila novonastala slobodna trgovina od revolucije 1789. nadalje. Slično tome, spekulativni kapitalizam koji se poigrava dionicama, a čiji slom sada vidimo, ubrzo će biti zamijenjen kapitalizmom osvježnim proizvodnjom nezagađujuće prirodne energije, povratkom na iskoristive vrijednosti, organsku poljoprivredu, na brzinu zakrpan javni sektor te na licemjerno moraliziranje trgovine. Budućnost pripada samoupravnim zajednicama koje proizvode neophodne robe i usluge za sve (prirodna energija, bioraznolikost, obrazovanje, domovi zdravlja, promet, metalna i tekstilna industrija...). Cilj je da se proizvodi za nas, za naše potrebe, odnosno, ne više prodaje radi, i to roba koju smo trenutačno prisiljeni kupovati po tržišnim cijenama, iako su je osmislili i napravili radnici. Vrijeme je za raskid sa zakonima političkoga reketa koji je krivac za vlastiti bankrot, kao i onaj naše egzistencije.

HANS ULRICH OBRIST: Je li ovo nekakav rat nove vrste, kako to tvrdi Page? Ekonomski Treći svjetski rat?

RAOUL VANEIGEM: U ratu smo, tako je, ali to nije ekonomski rat. Na djelu je svjetski rat protiv ekonomije. Protiv ekonomije koja se tisućama godina temelji na izrabljivanju prirode i čovjeka, kao i protiv zakrpanoga kapitalizma koji će pokušati spasiti svoju kožu ulaganjem u prirodnu energiju i natjerati nas da plaćamo veće cijene za ono što će nakon stvaranja novih sredstava proizvodnje biti besplatno, npr. vjetar, sunce i energija biljaka i tla. Ako ne odbacimo ekonomsku stvarnost i ne zamijenimo je onom ljudskom, još jedanput ćemo dopustiti tržišnom barbarstvu da ostane na životu.

HANS ULRICH OBRIST: Joseph Stiglitz (Džozef Stiglic) se u svojoj knjizi *Uspjeh globalizacije* zalaže za reorganizaciju globalizacije u skladu s većom pravednošću, a radi smanjenja neravnoteže u svijetu. Što vi mi-

slite o globalizaciji? Kako se možemo riješiti profita kao motiva i umjesto toga težiti dobrobiti? Kako možemo pobjeći od imperativa razvitka?

RAOUL VANEIGEM: Moralno opravdavanje profita je iluzija i prijevara. Mora doći do odlučnog raskida s gospodarskim sustavom koji stalno širi propast i uništenje, a istovremeno se usred neprekidne oskudice pretvara da omogućava izrazito hipotetsko blagostanje. Ljudski odnosi moraju zamijeniti i poništiti trgovinske odnose. Građanski neposluš znači zanemarivanje odluka vlade koja potkrada svoje građane da bi pomogla utaje financijskog kapitalizma. Zašto bismo plaćali poreze državi koja podupire bankare-gangstere, poreze koji se uzaludno koriste da bi se začepile rupe korupcije, kada bismo ih umjesto toga mogli koristiti za samoupravljanje u mrežama slobodne vlasti u svim lokalnim zajednicama? Izravna demokracija samoupravnih vijeća ima sva prava da ignorira dekrete korumpirane parlamentarne demokracije. Građanski neposluš prema državi koja nas pljačka jest pravo. Na nama je da izvučemo korist iz ove epohalne promjene kako bismo stvorili zajednice u kojima želja za životom nadvladava tiraniju novca i vlasti. Ne trebamo se brinuti ni za državni dug, kojim se prikriva masivna zloporaba javnog interesa, ni za derivat profita koji nazivaju „razvitkom“. Od sada cilj lokalnih zajednica treba biti proizvodnja za vlastite potrebe i svojim snagama, i to sve robe od društvene vrijednosti, uz zadovoljavanje potreba svih ljudi – autentičnih potreba, naime, a ne potreba koje je ustvrdila konzumeristička propaganda.

HANS ULRICH OBRIST: Edouard Glissant naglašava razliku između globalnosti i globalizacije. Globalizacija iskorjenjuje razlike i homogenizira, dok je globalnost globalni dijalog koji stvara razlike. Što vi mislite o njegovom poimanju globalnosti?

RAOUL VANEIGEM: Po meni bi to trebalo značiti djelovanje na lokalnoj i globalnoj razini kroz savez zajednica u kojoj našu korumpiranu parlamentarnu demokraciju s tobožnjim lokalpatriotski usmjerenim korištenjem državnog novca zamjenjuje superiornija izravna demokracija. Osnivat će se lokalni odbori, koji će poduzimati radnje u korist okoliša i svakodnevnog života svih nas. Situacionisti to zovu „stvaranjem situacija koje isključuju bilo kakvo vraćanje“.

HANS ULRICH OBRIST: Bi li trenutačni pobačaji globalizacije mogli imati iste opasne posljedice kao i pobačaji prethodne globalizacije iz 1930-ih? Napisali ste da je ono što je već bilo nepodnošljivo '68, kada je gospodarstvo bilo u ekspanziji, danas još nepodnošljivije. Smatrate li da bi sadašnje ekonomsko beznade moglo natjerati nove generacije na pobunu?

RAOUL VANEIGEM: Kriza 1930-ih bila je ekonomske naravi. Danas smo pak suočeni s implozijom ekonomije kao sustava upravljanja. Na djelu je kolaps tržišne civilizacije i pojava ljudske civilizacije. Sadašnje previranje označava duboku promjenu: referentne točke staroga patrijarhalnoga svijeta nestaju. Umjesto toga se filtriraju, doduše još uvijek oskudno i bezglavo, početni znaci životnoga stila koji je istinski ljudske naravi, savez s prirodom koji staje na kraj njenom izrabljivanju, silovanju i pljačkanju. Najgori bi bio nedostatak svijesti o životu i manjak senzibiliteta, kao i nasilje bez savjesti. Mafijama koje se bave reketom ništa nije profitabilnije od kaosa, beznada, samoubilačke pobune i nihilizma koje širi plaćenička pohlepa, pri čemu je novac, čak i kada je obezvrijeđen uslijed panike, i dalje jedina vrijednost.

HANS ULRICH OBRIST: Immanuel Wallerstein u svojoj knjizi *Utopisti* tvrdi da naš svjetski sustav prolazi kroz strukturalnu krizu. On predviđa da će biti potrebno još nekih dvadeset do pedeset godina da ga zamijeni jedan demokratskiji i ravnopravniji sustav. Vjeruje da budućnost pripada „odtrženim“, besplatnim institucijama (po uzoru na, recimo, narodne knjižnice). Stoga se moramo suprotstaviti plasiranju vode i zraka na tržište.² Što vi mislite o tome?

RAOUL VANEIGEM: Ne znam koliko će tekući preobražaj trajati (no nadam se da neće predugo, jer bih volio to doživjeti). Međutim, siguran sam da će novi savez sa silama života i prirode širiti jednakost i besplatnost. Moramo nadići svoju prirodnu ozlojeđenost zbog prisvajanja naše vode, zraka, tla, okoliša, biljaka i životinja u korist profita. Moramo osnovati kolektive koji su u stanju upravljati prirodnim izvorima u korist ljudskih, a ne tržišnih interesa. Taj proces preraspodjele

² Immanuel Wallerstein, *Utopistics: Or, Historical Choices of the Twenty-first Century* (New York: The New Press, 1998).

koji predviđam ima i svoje ime: samoupravljanje, koje je u praksi okušano više puta u neprijateljski naklonjenim povijesnim kontekstima. U ovom trenutku, s obzirom na imploziju potrošačkog društva, čini se da je to jedino rješenje kako za pojedince, tako i društvo.

HANS ULRICH OBRIST: U svojim ste tekstovima opisali imperativ rada kao neljudsko, gotovo životinjsko stanje. Smatrate li da je tržišno orijentirano društvo regresija?

RAOUL VANEIGEM: Kao što sam to već rekao, evolucija u doba paleolitika značila je razvoj kreativnosti, koja je karakteristika ljudske vrste, jer probija okvire svoje izvorne animalnosti. Međutim, za vrijeme neolitika osmozni je odnos prema prirodi sve više slabio, budući da se intenzivna poljoprivreda počela temeljiti na pljačkanju i izrabljivanju prirodnih dobara. Tada se pojavila i religija kao institucija, društvo se raslojilo, počela je vladavina patrijarhata, preziranja žena, a svećenici i kraljevi su kumovali nizu ratova, oskudici i nasilju. Stvaralaštvo je zamijenjeno radom, život preživljavanjem, uživanje životinjskom grabeži koju ekonomija prisvajanja otuđuje, uzdiže i produhovljuje. U tom smislu tržišna civilizacija doista jest regresija u kojoj tehnički napredak ima prednost u odnosu na ljudski napredak.

HANS ULRICH OBRIST: Što je po vama život u razvoju?

RAOUL VANEIGEM: Napredovanje od preživljavanja, borbe za opstanak i grabežljivosti prema novoj umjetnosti življenja preuređenjem svijeta na dobrobit svih nas.

HANS ULRICH OBRIST: Moji intervjui često imaju naglasak na povezanosti umjetnosti i arhitekture/ urbanizma ili književnosti i arhitekture/ urbanizma. Možete li mi reći nešto o Birou jedinstvenog urbanizma?

RAOUL VANEIGEM: To je više bio nekakav koncept negoli projekt. Tema je bila nužna obnova našeg društvenog tkiva, koje je iznimno razorio smrtni stisak tržišta. Ta obnova ide ruku pod ruku s obnovom svakodnevnog života koju trebaju provesti pojedinci. To je i sama bit psihogeografije – strastveno i kritičko otkrivanje

onoga što u našem okruženju treba uništiti, podvrći *détournementu* (deturnamanu),³ obnoviti.

HANS ULRICH OBRIST: Po vama urbanizam zapravo ne postoji?

RAOUL VANEIGEM: Urbanizam je ideološko planiranje i kontrola pojedinaca i društva putem ekonomskog sustava koji izrabluje čovjeka i Zemlju i pretvara život u robu. Opasnost u danas sve snažnijem pokretu samoizgradnje kuća leži u tome što se više pozornosti daje štednji novca nego poeziji novoga stila življenja.

HANS ULRICH OBRIST: Kako vidite gradove u 2009? Kakav bi bio jedinstveni urbanizam za treće tisućljeće? Kakvu budućnost gradova predviđate? Koji vam je najdraži grad? Kažete da je Oarystis grad želja.⁴ Oarystis nadahnuće crpi iz svijeta djetinjstva i ženstvenosti. U Oarystisu ništa nije statično. John Cage je jednom rekao da, baš kao što je to slučaj i s prirodom, „čovjek nikada ne dolazi do točke uobličivosti ili zgotovljenosti. Situacija se svodi na stalnu nepredvidivu promjenu.“⁵ Slažete li se s Cageom?

RAOUL VANEIGEM: Volim neobavezne šetnje Venecijom i Pragom. Dragi su mi i Mantova, Rim, Bologna, Barcelona i neke četvrti Pariza. Nije mi toliko bitna sama arhitektura, koliko ljudska toplina koju je njena ljepota uspjela sačuvati. Čak je i Bruxelles, koji su toliko uništili investitori i sramotni arhitekti (a nemojmo zaboraviti da je u dijalektu Bruxellesa riječ „arhitekt“ ustvari uvreda), uspio zadržati nekoliko krasnih bistroa. Šetnja od jednoga do drugoga daje Bruxellesu neki šarm koji mu je urbanizam potpuno oduzeo. Oarystis koji opisujem nije idealan grad ili prostor kao uzorak (jer su svi uzorci totalitarni). To je tek nezgrapna i naivna gruba skica kao podloga eksperimenta za koji se još uvijek nadam da bi jednom mogao biti ostvaren, pa se stoga slažem

³ *Détournement*: skretanje, diverzija nekog sadržaja, ka željenom smislu ili ishodu. Uz *dérive* („prolazak“), koji se javlja malo dalje u tekstu, jedan od ključnih pojmova iz teorije i prakse letrističke/ situacionističke grupe. (AG)

⁴ Raoul Vaneigem, *Preliminary Notes on a Project for the Construction of Oarystis, the City of Desire* (2002), <http://www.notbored.org/oarystis.html> (AG)

⁵ Navedeno u Richard Kostelanetz, *Conversing with Cage*, 2nd ed., New York: Routledge, 2003, 34.

s Johnom Cageom. Tu se ne radi o nekakvom dijagramu, nego o eksperimentalnom prijedlogu po kojem se stvaranje okruženja podudara sa stvaranjem vlastite budućnosti pojedinaca.

HANS ULRICH OBRIST: Zasniva li se Oarystis na prirodnoj energiji poput metabolističkih gradova? S Remom Koolhaasom radim na knjizi o japanskim metabolistima. Kada sam pročitao vaš izvrstan tekst o Oarystisu, prisjetio sam se tog pokreta iz 1960-ih, posebice plutajućih gradova, Kikutakeovih vodenih gradova. Je li Oarystis metabolistički grad?

RAOUL VANEIGEM: Kada je Oarystis objavljen, arhitekt Philippe Rothier (Filip Rotje) i Diane Hennebert (Dian Enber), koja je tada bila voditeljica Muzeja arhitekture u Bruxellesu, s pravom su me kritizirali zbog ignoriranja maštovitih projekata novog naraštaja neimara. Sada, kada se stari svijet ruši, fuzija besplatne prirodne energije, tehnika samoizgradnje stambenih jedinica i ponovno otkrivanje senzualnih oblika bit će presudno važno. Stoga je korisno prisjetiti se da tehnička inventivnost mora proizlaziti iz ponovnog otkrivanja života pojedinaca i kolektiva. To znači da je samoupravljanje ono što omogućava istinski preokret i zanosnu inventivnost. Pojedinci i odbori s pomoću njega upravljaju svojim životima i okolišem putem izravne demokracije. Pružimo neograničenu slobodu imaginarnoga djetinjstvu i djeci u nama.

HANS ULRICH OBRIST: Prije nekoliko godina intervjuirao sam Constanta (Konstana) u vezi s Novim Babilonom. O čemu ste vi razgovarali s Constantom i kakvo je vaše viđenje Novog Babilona danas?

RAOUL VANEIGEM: Nisam upoznao Constanta, koji je, ako se ne varam, bio izbačen iz Situacionističke internacionale prije mojeg pristupanja. Mana Novoga Babilona je u tome što daje prednost tehnologiji nad stvaranjem pojedinačnog i kolektivnog načina života, što je nužan temelj svih arhitektonskih zamisli. Zanimaju me samo oni arhitektonski projekti koji se bave stvaranjem svakodnevnog života.

HANS ULRICH OBRIST: Kako gradovi budućnosti mogu pridonijeti bioraznolikosti?

RAOUL VANEIGEM: Nadahnjujući se Alphansom Allaisom (Alfonsom Aleom), poticanjem prodiranja sela u gradove. Stvaranjem

zona organske poljoprivrede, vrtova, povrtnjaka i poljoprivrednih gospodarstava unutar urbanih prostora. Na kraju, imamo toliko birokratskih i parazitskih objekata koji jedva čekaju prepustiti mjesto plodnoj i ugodnoj zemlji na korist svima. Arhitekti i bespravni stanari, izgradite nam više vrtove u kojima ćemo šetati, jesti i živjeti!

HANS ULRICH OBRIST: Oarystis ima oblik labirinta, ali je i pod utjecajem Venecije i njenih javnih trgova. Možete li mi reći nešto o oblikovanju Oarystisa?

RAOUL VANEIGEM: Naši unutarnji prostornovremenski odnosi su poput labirinta. U njima smo svi mi istodobno Tezej, Arijadna i Minotaur. Naš *dérive* (deriv)⁶ može povećati svjesnost, pozornost, harmoniju i sreću samo ako izvanjski prostornovremenski odnosi osiguraju meandre koji mogu prizvati moguće tokove naše budućnosti, poput neke vrste analogije ili jeke, naklonjene igri života, sprječavajući njenu inverziju u igru smrti.

HANS ULRICH OBRIST: Hoće li muzeji biti ukinuti? Možete li nam reći nešto o amfiteatru sjećanja? Je li to prosvjed protiv zaborava?

RAOUL VANEIGEM: Muzeji pate od toga što su to zatvoreni prostori u kojima su djela neiskorištena. Slikarstvo, kiparstvo i glazba pripadaju ulici, poput fasada koje nas promatraju i oživljavaju kada ih pozdravimo. Baš kao u životu i u ljubavi, učenje je neprestani tok koji uživa privilegij navodnjavanja i oplodivanja našeg senzibiliteta. Ništa nije zaraznije od stvaranja. Međutim, prošlost sa sobom također nosi svu nečistoću naše neljudskosti. Što da napravimo s tim? Nekakav muzej užasa, barbarizma prošlosti? Pokušao sam odgovoriti na pitanje „obaveze sjećanja“ u *Ni pardon, ni talion* (Ni oprost, ni odmazda):

„Odmalena nas tjeraju da obožavamo velikane, od kojih su većina bili obični cinični ili prepredeni ubojice. Povijest koju podučavaju u školama

⁶ *Dérive*: šetnja, ali više u smislu „prolazak“ kroz neki gradski ambijent, da bi se otkrila njegova „psihogeografska“ svojstva (potencijal za buđenje strasti, igru, refleksiju, stvaranje novih situacija), kao što je to naglašeno u situacionističkim tekstovima na tu temu („Naše situacije biće lišene budućnosti, *prolasci*“, *Izveštaj o konstruisanju situacija*, 1957) ili u Deborovim filmovima („O *prolasku* nekoliko osoba kroz prilično kratku jedinicu vremena“, 1959). (AG)

i raspačavaju u prebujnoj i hagiografskoj literaturi primjer je obmane. Pomodan pojam za to je negacionizam. Možda ne negira da su plinske komore doista postojale, možda više ne diže spomenike u slavu Staljina, Maoa ili Hitlera, ali i dalje ustrajno slavi surove osvajače: Aleksandra, zvanog Veliki – čiji je mentor bio Aristotel, kako se to s ponosom ističe – pa Julija Cezara, Džingisa Kana, Tamerlana, Napoleona, gomile generala, koljača naroda, beznačajnih tirana u gradovima i državama, suce-mučitelje, Javerte (Haverte) svake vrste, prevrtljive diplomate, silovatelje i ubojice u najmu vjera i ideologija. Toliko je toga uzvišenoga isklesano od podlosti, pokvarenosti i opakosti. Ne želim reći da bismo trebali razrovati avenije službene povijesti i umjesto toga popločati sporedne uličice. Ne treba nam pročišćena povijest, nego znanje koje crpi sasvim jasne činjenice koje su zamagljene, i to već generacijama, neprekidnim raslojavanjem predrasuda. Ne pozivam na intelektualni sud radi proglašavanja krivnje hrpe nepoželjnika bizarno postavljenih na pijedestale i slavljene u lakrdijaškim panteonima službenog sjećanja. Samo želim vidjeti i popis njihovih zlodjela te da se inventaru njihovih neukusnih hvalospjeva dodaju i njihove žrtve, kao i uspomena na one koji su im se suprotstavili. Ne želim reći da bi ime Francisca Ferrera trebalo prebrisati ono njegovog ubojice, Alfonsa XIII, ali bi u najmanju ruku valjalo znati sve o obojici. Kako se i dalje usuđuju gajiti u udžbenicima bilo kakvo poštovanje za Bonapartu, koji je odgovoran za pogibiju milijuna ljudi, za Louisa XIV, koljača seljaka i progonitelja protestanata i slobodoumnih? Za Kalvina – ubojicu Jacquesa Grueta (Žaka Gria) i Michela Serveta (Mišela Servea) – i diktatora Ženeve, čiji su stanovnici jednoga dana odlučili u čast Sébastiena Castelliona (Sebastiana Kasteliona)⁷ uništiti grbove i simbole tako bezvrijednoga štovanja? Premda je Španjolska srušila spomenike frankizma i promijenila nazive ulica koje je nametnuo fašizam, još uvijek nekako toleriramo da se prema nebu Pariza uzdiže Sacré-Coeur („Sakre ker“, sveto srce), čija odvratna arhitektura slavi razbijanje

⁷ Sébastien Castellion (1515–1563), francuski teolog, Kalvinov suparnik, kritičar njegovog dogmatizma i despotske vladavine; također, zagovornik verske tolerancije i razdvajanja crkve i države. (AG)

Komune.⁸ U Belgiji još postoje avenije i spomenici u čast kralja Leopolda II, jednog od najciničnijih kriminalaca devetnaestoga stoljeća, čija je politika ‘crvene gume’⁹ – koju su javno osudili Mark Twain, Roger Casement (Rodžer Kejsment) (koji je to platio životom),¹⁰ Edward Dene Morel (Edvard Din Morel) i u novije vrijeme Adam Hochschild (Hoksčajld) – do sada nije uznemirila gotovo ničiju savjest. Ovo nije poziv da se dignu u zrak njegovi kipovi ili da se uklone natpisi u njegovu slavu. Ovo je poziv stanovnicima Belgije i Konga da dezinficiraju javne površine uklanjanjem ljage jednog od najgorih pokrovitelja kolonijalnoga divljaštva. Paradoksalno je to što ja vjerujem da zaborav može biti produktivan kada je riječ o počiniteljima nehumanih djela. Zaborav koji ne briše spomen, koji ne precrtava sjećanje, koji nije nametnuta odluka, nego koji pak nastaje spontanom osjećajem gađenja, poput izbjegavanja pseće kakece na nogostupu u zadnji čas. Želio bih da huškači brutalnosti iz prošlosti budu zakopani u veo svojih zala kada se otkrije njihova nehumanost. Sjećanje na zločine treba zbrisati sjećanje na kriminalce.“¹¹

⁸ Bazilika Presvetog Srca Isusovog je namerno podignuta na vrhu Monmartra, tako da dominira tim najbuntovijim delom Pariza, u kojem je i počeo ustanak iz 1871. Prema deklaraciji Parlamenta, iz 1873, a na zahtev tadašnjeg pariskog nadbiskupa, Bazilika je trebalo da „okaje zločine pariske Komune“, u koje je crkva pre svega ubrajala pogubljenje pariskog nadbiskupa Georges-a Darboya od strane komunara. Kasnije je to bilo ublaženo zvaničnim tumačenjem, koje je ušlo i u turističke vodiče, po kojem taj hram navodno podignut u čast svih 58.000 žrtava Francusko-Pruskog rata 1870. i građanskog rata 1871. (AG)

⁹ Ili „krvave gume“. Belgijske kolonijalne vlasti su ostale upamćene po strahovitom teroru nad urođeničkim stanovništvom prisiljenim na rad na plantažama kaučuka. (AG)

¹⁰ Izveštaj Rogera Casementa (1864–1916), tadašnjeg britanskog konzula u Francuskom Kongu, iz 1904, o stanju u „Slobodnoj državi Kongo“, presudno je uticao na oduzimanje prava na privatnu eksploataciju te teritorije belgijskom kralju Leopoldu II i prenošenje svih ovlašćenja na belgijski Parlament i lokalnu kolonijalnu administraciju. Ipak, Casement je pogubljen kao irski nacionalista, posle ustanka u Irskoj 1916, a ne zbog svog angažmana u Belgijskom Kongu. (AG)

¹¹ Raoul Vaneigem, *Ni pardon, ni talion: La question de l'impunité dans les crimes contre l'humanité*, Paris: Editions La Découverte, 2009.

HANS ULRICH OBRIST: Učenje se svodi na napuštanje škola i izlazak na ulice. Postaju li ulice Thinkbeltovi? *Potteries Thinkbelt* Cedrica Pricea (Sedrika Prajsa) koristili su napuštene željezničke pruge za „skočne“ škole. Što je i gdje je učenje danas?

RAOUL VANEIGEM: Učenje je trajan proces za sve nas, bez obzira na dob. Znatiželja hrani žeđ za znanjem. Poriv za podučavanjem proizlazi iz zadovoljstva prenošenja života. To nije ni nametanje niti nekakav odnos snaga, nego čisti dar, poput života, od kojega i teče. Ekonomski totalitarizam je otrgnuo učenje od života, čija bi kreativna savjest ono trebalo biti. Želimo svugdje sijati tu poeziju znanja koja se sama nudi. Protivimo se školi kao hermetičnom prostoru (nekoć vojarana, a danas tržište robova). Moramo otkriti nomadsko učenje.

HANS ULRICH OBRIST: Kako predviđate razvoj sveučilišta u 21. stoljeću?

RAOUL VANEIGEM: Sveučilište će odumrijeti. Likvidirat će ga traganje za univerzalnim znanjem i njegovo svakodnevno korištenje, jer je ionako uvijek bio tek njegova blijeda lakrdija.

HANS ULRICH OBRIST: Možete li mi reći nešto o načelu besplatnosti (jer me to izrazito zanima; kao kustos oduvijek vjerujem da bi muzeji trebali biti besplatni – Umjetnost za sve, kako su to kazali Gilbert i George).

RAOUL VANEIGEM: Besplatnost je jedino apsolutno oružje kojim se može razbiti silni stroj samorazaranja koji je pokrenulo potrošačko društvo, a čija implozija još uvijek traje, poput smrtonosnog plina, uz mentalitet vezan za materijalni aspekt, pohlepu, finansijsku dobit, profit i grabež. Muzeji i kultura nedvojbeno trebaju biti besplatni, ali isto vrijedi i za javne usluge, koje su trenutačno plijen prevarantskih multinacionalnih kompanija i država. Besplatni vlakovi, autobusi, podzemne željeznice, besplatna zdravstvena skrb, besplatno školovanje, besplatna voda, zrak, struja, besplatna energija, a sve to putem alternativnih mreža koje valja zasnovati. Kako se besplatnost bude širila, nove mreže solidarnosti iskorijenit će smrtni stisak robnog tržišta. Razlog je u tome što je život dar, besplatan, neprekidno stvaranje koje nam zloćudno profitiranje tržišta uskraćuje.

HANS ULRICH OBRIST: A gdje je ljubav u Oarystisu?

RAOUL VANEIGEM: Svugdje. Ljubavna veza, podjednako i složena i jednostavna, služiti će kao modul novih odnosa solidarnosti koji će prije ili kasnije dokinuti sebičnu proračunatost, konkurenciju, nadmetanje i grabež, uzroke dehumanizacije naših društava.

HANS ULRICH OBRIST: A gdje je tu grad mrtvih? U šumi, a ne na groblju?

RAOUL VANEIGEM: Tako je, u šumi, u auditoriju u kojem će glasovi mrtvih govoriti usred bujne prirode, gdje se život stvara stalno i iznova.

HANS ULRICH OBRIST: Sanjate li i neke druge utopijske gradove osim Oarystisa? Možda nekakvu konkretnu utopiju vezanu za grad?

RAOUL VANEIGEM: Ne, ali i dalje me drži nada da bi takvi projekti mogli probujati i biti ostvareni jednoga dana, kada počnemo obnavljati svijet razoren reketaškom mafijom.

HANS ULRICH OBRIST: Godine 1991. osnovao sam muzej Roberta Walsera, šetološki muzej, u Švicarskoj. Oduvijek me fascinira vaše poimanje šetnje. Možete li reći nešto o svojim gradskim šetnjama s Debordom i bez njega? Nešto o Walseru (valzeru)? Jesu li vas nadahnuli i drugi šetolozi?

RAOUL VANEIGEM: Iznimno cijenim Roberta Walsera, kao uostalom i mnogi drugi. Njegova lucidnost i osjećaj za *dérive* očarali su Kafku. Oduvijek sam fasciniran dugim putovanjem na koje se Hölderlin zaputio nakon svog prekida s Diotimom. Obožavam Chatwinove *Pjevane staze* (Bruce Chatwin, *Songlines*, 1986), u kojima on nekako uspijeva pretvoriti najbezazleniju šetnju u izražavanje putova sudbine, kao da smo usred australske divljine. Isto tako poštujem i šetnje Léon-Paula Farguea (Leona-Pola Farga) i učenje Hérona de Villefossea (Erona de Vilfosa). Moj niz psihogeografskih *dérivea* s Guyjom Debordom u Parizu, Barceloni, Bruxellesu, Beerselu (Beršelu) i Antwerpenu bili su iznimni trenuci, kombinacija teoretskih špekulacija, senzibiliteta, kritičke analize bića i mjesta te vedro uživanje u piću. Naše matične luke bili su ugodni bistroi toplog ozračja, utočišta u kojima je čovjek mogao biti ono što jest jer je osjećao u zraku nešto od autentičnog života,

koliko god on bio krhak i kratkotrajan. Raspoloženje je bilo identično onome koje nas je vodilo u našim lunjanjima ulicama i uličicama, kroz vijuganje užitka koje smo mjerili svakim korakom u smislu onoga što bi trebalo da ga još malo razvijemo i poboljšamo. Imam osjećaj da će kvartovi koje su uništili likovi poput Haussmanna (Osmana), Pompidoua i drugi barbari koji su dirali u nekretnine jednog dana sami žitelji obnoviti u duhu radosti i života koje su nekoć gajili.

HANS ULRICH OBRIST: Kakve mogućnosti vidite za ukidanje otuđenja i *détournement* u 2009?

RAOUL VANEIGEM: U vremenu smo nezapamćenoga kaosa u materijalnom i moralnom smislu. Ljudske vrijednosti će morati korigirati učinke jedine vrijednosti koja do danas prevladava – novca. Međutim, implozija financijskog totalitarizma znači da je ta valuta, koja nas vrlo sputava, sada osuđena na devalvaciju i gubitak bilo kakva značenja. Apsurdnost novca postaje konkretna. Postupno će ga zamijeniti novi oblici razmjene, koji će ubrzati njegov nestanak i dovesti do ekonomije darivanja.

HANS ULRICH OBRIST: Kakve su okolnosti za dijalog 2009? Ima li izlaza iz ovog sustava izolacije?

RAOUL VANEIGEM: Dijalog s vlastima nije ni moguć ni poželjan. Vlast oduvijek djeluje jednostrano, organizira kaos, širi strah, prisiljava pojedince i zajednice na sebično i slijepo povlačenje. Možemo očekivati da ćemo zasnovati nove mreže solidarnosti i nove interventne odbore radi dobrobiti svih nas i svakoga od nas. To će zamijeniti odredbe države i njenih mafijaško-političkih hijerarhija. Glas proživljene poezije izbrisat će i zadnje preostale odjeke diskursa u kojem su riječi u službi profita.

HANS ULRICH OBRIST: U svojim novijim knjigama razmatrate svoje postojanje i privremenost. Homogenizirajuće snage globalizacije homogeniziraju vrijeme i obratno. Kako raskrstiti s tim? Možete li nam reći nešto o privremenosti sreće u pojmovnom smislu?

RAOUL VANEIGEM: Ekonomija utemeljena na produktivnosti i profitu usadila je u proživljenu ljudsku stvarnost zasebnu stvarnost ustrojenu prema njenim vodećim mehanizmima: grabeži, konkuren-

ciji i nadmetanju, stjecanju i borbi za vlast i opstanak. Takvo neprirodno ljudsko ponašanje smatra se prirodnim već tisućama godina. Privremenost crpljenja, erozije, umora i propadanja utvrđuje se radom, aktivnošću koja dominira i kvari sve ostale. Privremenost želja, ljubavi i stvaranja ima koncentraciju koja slama privremenost preživljavanja uvjetovanog radom. Privremenost novca zamijenit će privremenost želja, iskustvo s druge strane ogledala, prolaz prema teritorijima koji nisu ucrtani na mape.

HANS ULRICH OBRIST: Je li život bezvremenska kategorija?

RAOUL VANEIGEM: Ne tvrdim da jest. Međutim, budući da je preživljavanje tek stalna agonija iz koje izbavljenje nudi prijevremena smrt, oprirođeni život koji gaji sve svoje potencijale strasti i stvaranja sigurno bi imao dovoljno vitalnosti za znatno odgađanje svojeg kraja.

HANS ULRICH OBRIST: *Revolucija svakidašnjeg života* bila je okidač za svibanj '68, a već ste u drugim intervjuima kazali da je to vaša ključna knjiga koju stalno dopunjujete. Je li ta knjiga bila pravo otkriće? Kako je promijenila tok vašeg rada? Što ste radili prije nje?

RAOUL VANEIGEM: Knjigu je potaknula moja tadašnja hitna potreba za novim pogledom na svijet i samoga sebe, da bih se izvukao iz stanja preživljavanja, ali ne samoubojstvom. Zbog tog kritičkog osvrta na potrošačko društvo, koje je tako nemilosrdno kvarilo i uništavalo život, postao sam svjestan što me pogoni. Usto mi je vrlo brzo postalo jasno da to nije tek nekakav samoljubiv projekt, nego i da su mnogi čitatelji u njemu našli i svoje velike probleme.

HANS ULRICH OBRIST: *Revolucija svakidašnjeg života* završava optimistično: „Možemo ishoditi svijet užitka, a nemamo što izgubiti doli dosade.“¹² Jeste li još uvijek optimist?

RAOUL VANEIGEM: Scutenaire (Skitener) je napisao sljedeće: „Pesimisti, čemu ste se ono nadali?“ Nisam ni pesimist ni optimist. Pokušavam ostati odan načelu: poželi sve, ali ne očekuj ništa.

¹² Raoul Vaneigem, *The Revolution of Everyday Life*, trans. Donald Nicholson-Smith (Welcombe, UK: Rebel Press, 2001), 279. Orig., *Traité de savoir-vivre à l'usage des jeunes générations* (Rasprava o svakodnevnom životu za dobro mlade generacije), 1967.

HANS ULRICH OBRIST: Koja je najnovija inačica knjige?

RAOUL VANEIGEM: *Entre le deuil du monde et la joie de vivre* (Između tugovanja za svijetom i radosti života).

HANS ULRICH OBRIST: Na kojoj knjizi sada radite?

RAOUL VANEIGEM: Volio bih da imam mogućnosti dovršiti *Rječnik krivovjerja* radi objašnjenja i ispravljanja povijesnih elemenata u *Pokretu slobodnog duha* i *Otporu kršćanstvu*.

HANS ULRICH OBRIST: Pitanje privremenosti nas vodi i do Prousta i njegova upitnika. Kako biste vi definirali sreću 2009.?

RAOUL VANEIGEM: Sve intenzivniji i strasniji život u sve intenzivnijem svijetu. Onima koji se podsmjehuju mojoj ekstatičnoj otvorenosti mogu odgovoriti izrekom koja mi je veliko ohrabrenje: „Želja za drugačijim životom već je sam taj život.“¹³

HANS ULRICH OBRIST: Imate li neostvarenih projekata? Nenapisanih knjiga ili neostvarenih projekata u drugim područjima, neostvarenih arhitektonskih projekata?

RAOUL VANEIGEM: Prioritet mi je da živim sve bolje u sve humanijem svijetu. Rado bih izgradio „urbano selo“ Oarystisa, ali nisam od onih koji samo strpljivo čekaju, poput Fouriera (Furijea) u Kraljevskoj palači, da nekakav milijarder odluči financirati projekt da bi koji trenutak kasnije sve izgubio zbog financijskoga kraha.

HANS ULRICH OBRIST: A što je s vašom suradnjom s drugim umjetnicima, slikarima, kiparima, projektantima, filmašima?

RAOUL VANEIGEM: Ne surađujem ni sa kim. Katkada prijateljima umjetnicima dam poneki tekst, ali ne kao komentar njihova rada, nego kao kontrapunkt. Umjetnost me uzbuđuje kada u njoj osjetim da nadvladava samu sebe, nešto što se očituje izvan njenih okvira; kada njeguje tračak života koji cvate kao istinska želja, intuicija nove umjetnosti življenja.

HANS ULRICH OBRIST: Možete li mi reći nešto o Bruxellesu? Što vam Bruxelles znači? Gdje pišete?

¹³ Raoul Vaneigem, „Le désir d'une vie autre est déjà cette vie-là“, *Cahiers internationaux de symbolisme* 119–121 (2008): 193–194.

RAOUL VANEIGEM: Živim na selu, uz vrt i šumu u kojima je ritam godišnjih doba zadržao svoju ljepotu. Bruxelles kao grad su uništili urbanisti i arhitekti koje plaćaju investitori. Još uvijek ima nekoliko četvrti u kojima se može fino prošetati. Volim dosta krasnih kafića, u kojima mogu uživati u izvrsnim domaćim pivima.

HANS ULRICH OBRIST: Slažete li se s Geremekovim stavom da je Europa velika briga XXI stoljeća?

RAOUL VANEIGEM: Ne zanima me ovakva Europa kojom vladaju reketaške birokracije i korumpirane demokracije. S druge strane, regije me zanimaju kada nisu obojane regionalističkom ideologijom i provode samoupravljanje i izravnu demokraciju. Ne osjećam se ni Belgijancem ni Europljaninom. Jedina domovina je konačno suvereno čovječanstvo.

HANS ULRICH OBRIST: Koristili ste se brojnim pseudonimima. *Je est un autre* (ž est an otr; ja sam drugi)?¹⁴ Kako nalazite ili birate pseudonime? Koliko ste pseudonima koristili do sada? Imate li cijeli popis?

RAOUL VANEIGEM: Ne vodim nikakav zapisnik o tome. Sve prepuštam nadahnuću trenutka. Korištenje pseudonimima ne nosi nikakve tajne. Prije bi se reklo da je riječ o distanciranju, najčešće kod naručenih djela. To mi omogućava da se zabavim i istodobno ublažim svoje trajne financijske probleme, koje nikada nisam htio rješavati kompromisom sa svijetom spektakla.

HANS ULRICH OBRIST: Vašu knjigu *Dictionnaire de citations pour servir au divertissement et a l'intelligence du temps* (Rječnik citata za zabavu i inteligenciju našeg doba) koriste brojni umjetnici i arhitekti. Odakle vam ideja za nju?

RAOUL VANEIGEM: Prijedlog mi je dao moj prijatelj Pierre Drachline (Pjer Drašlin), koji radi za izdavačku kuću Cherche Midi.

HANS ULRICH OBRIST: Često kritizirate pokrete za zaštitu okoliša, koji pokušavaju zamijeniti postojeći kapitalizam nekim drugim kapitalizmom. Što mislite o Josephu Beuysu (Jozefu Bojsu)? Koje nekapitalističke projekte ili pokrete podupirete?

¹⁴ Arthur Rimbaud (Rembo), *Lettre de Rimbaud à Paul Demeny* („Lettre du voyant“, *Pismo vidovitog*), 15. maj 1871. (AG)

RAOUL VANEIGEM: Tobože nam nude biogoriva, pod uvjetom da pristanemo na transgenično uzgajanje uljane repice. Ekoturizam će ubrzati pljačkanje naše biosfere. Grade vjetroelektrane bez ikakve koristi za korisnike. To su područja u kojima je moguća intervencija. Prirodna dobra pripadaju nama, besplatna su i moraju biti korištena tako da služe slobodi života. Na zajednicama će biti da osiguraju vlastitu energiju i budu neovisne što se tiče hrane kako bi se svugdje lišile kontrole multinacionalnih kompanija i njihovih vazala na vlasti. Polaganje prava na prirodnu energiju za naše potrebe znači najprije vraćanje naše vlastite egzistencije. Naša kreativnost će nas osloboditi rada.

HANS ULRICH OBRIST: Na kraju, premda to nije najmanje važno, Rilke je napisao onu divnu knjižicu savjeta mladim pjesnicima. Što biste vi savjetovali mladim filozofima-spisateljima 2009?

RAOUL VANEIGEM: Da na svoj život primijene kreativnost koju koriste u radu. Da slijede put srca, onoga što je najživlje u njima.

Prijevod: Denis Gracin, 2013.

Emitovano na Trećem programu Hrvatskog radija, 16. III 2013.

Prustov upitnik za Raoula Vaneigema¹⁵

Koja je vaša glavna lična crta?

Lenjost.

Koju osobinu najviše cenite kod muškaraca?

Velikodušnost, u paru s ljudskom predstavom o životu.

Koju osobinu najviše cenite kod žena?

Ljubav i ljubav prema životu.

Koja je vaša omiljena vrlina?

Kreativnost.

Koja je vaša najveća mana?

Nedostatak samopouzdanja.

Koja je vaša omiljena aktivnost?

Otvaranje sebe prema životu, tako da se život može otvoriti i u meni.

Kako izgleda vaš san o sreći?

Da ostvarim sopstvene želje tako što ću ostvarivati želje voljenih.

Šta bi za vas bila najveća nesreća?

Da ne doprinesem sreći svih.

Šta biste voleli da budete?

Ja, sa sve više i više života u sebi.

Gde biste voleli da živite?

Svuda gde vlada istinska ljudskost.

Koji je vaš omiljeni cvet?

Volim ih sve, ali slaba tačka mi je starinska ruža.

Koja je vaša omiljena ptica?

Volim ih sve, ali posebno mi je drag kos, koji peva uveče.

Koji su vaši omiljeni prozni pisci?

Montaigne, La Boétie, Shakespeare, Diderot, Kafka, Artaud, Benjamin, Orwell, Zweig.

Koji su vaši omiljeni pesnici?

Villon, Blake, Hölderlin, Nerval, Fourier.

Koji je vaš omiljeni junak iz književnosti?

Hyperion. (Iz istoimenog Hölderlinovog romana.)

Koja je vaša omiljena junakinja iz književnosti?

Mala Kaethchen iz Heilbronna. (*Käthchen von Heilbronn*, drama Heinricha von Kleista.)

Ko su vaši omiljeni kompozitori?

Mozart, Boccherini.

Ko su vaši omiljeni slikari?

Giorgione, Turner, Goya, Van Gogh.

Ko su vaši istorijski heroji?

Eloi Pruystinck, Sebastian Castellio, Edouard Carouy and André Soudy, Albert Libertad, Flores Magón, Alexandre Marius Jacob, Jan Valtin.

Ko su vaše istorijske heroine?

¹⁵ Sastavni deo intervjuja, ali koji nije emitovan na radiju. (AG)

Olympe de Gouges, Claire Démar, Louise Michel, Qurratulain.

Koja su vaša omiljena imena?

Ariane, Chiara, Ariel, Tristan.

Šta mrzite više od svega?

Dobrovoljno ropstvo.

Koje istorijske figure najviše prezirete?

Sve tirane, koljače ljudi, one koji izazivaju ljudsku patnju i one koji ih slave.

Kojem se vojnom podvigu najviše divite?

Nijednom.

Kakvoj reformi pridajete najveći značaj?

Onoj koja humanizuje čoveka.

Koji biste prirodni dar voleli da imate?

Sposobnost da bolje širim ljudsko shvatanje života.

Kako biste voleli da umrete?

Mirno, u vreme koje sam izabarem.

U kakvom se stanju duha trenutno nalazite?

U nesigurnoj ravnoteži između onoga što jesam i onoga što bih voleo da budem.

Za koje greške imate najviše razumevanja?

Nema grešaka, samo propusta, koje treba ispravljati.

Koji je vaš moto?

Poželi sve, ne očekuj ništa.

Vaneigem (s podignutom rukom), na Petoj konferenciji SI, održanoj u Göteborgu, od 26-30. VIII 1961.

Preveo AG, 2013.